

Seri Başlığı : Covid-19 Pandemisi Söyleşi Serisi
Video Seri No : 5
Program : Işık Stüdyo
Başlık : Salgının Ekonomik Etkileri
Moderatör : Hasan Bülent KAHRAMAN
Konuşmacı : Serhat KOLOĞLUGİL
Video Adresi : <https://youtu.be/QZY8rzMwM3o>
Yayın Tarihi : 17 Nisan 2020

Hasan Bülent Kahraman: Değerli izleyenler, bugünkü konuğumuz Doçent Doktor Serhat Koloğlugil. Serhat Koloğlugil, bir iktisatçı, Işık Üniversitesi'nde görevli, aynı zaman Işık Üniversitesi'nde Sosyal Bilimler Enstitüsü müdürlüğü yapıyor. Kendisiyle bugün küresel salgın, küresel ekonomik kriz konulu bir konuşma, bir sohbet gerçekleştireceğiz. Değerli hocam hoş geldiniz.

Serhat Koloğlugil: Hoş bulduk hocam.

Hasan Bülent Kahraman: Ben şu soruyla başlayayım. Bir küresel kriz salgını yaşıyoruz. Birçok değerlendirmeye göre, bu salgın hızla bir ekonomik kriz salgınına dönüşmek üzere. Dünya kısa bir süre önce, kısa sayılabilecek bir süre önce, 2008'de büyük bir ekonomik kriz geçirdi. Acaba şimdi de gerçekten bir ekonomik kriz kapımızdan içeri girdi diyebilir miyiz?

Serhat Koloğlugil: Hocam, bence bunu diyebiliriz. Tabi bu noktada alınacak önlemler krizin boyutlarının belirlenmesi aşamasında etkili olacak. Ama evet bence kapımızdaki bir kızdan bahsedebiliriz. Buradaki tabi temel mesele şu hocam, özellikle dünya ekonomisine olan etkisi açısından bu durumun, bu başlangıç itibariyle bir arz şoku, işi zorlaştıran kısmı bu. Yani...

Hasan Bülent Kahraman: Ne demek bu arz şoku?

Serhat Koloğlugil: Yani dünyadaki, global ekonomideki özellikle tedarik zincirlerinin bir anlamda kopması yani çalışmaması sebebiyle üretimin azalması veya durma noktasına gelmesi. Ama işin tabi bir sonraki noktada zorlaştıran faktör de şu; bu arz şoku en nihayetinde gelir üretilmediği için, ikinci bir aşamada talep şokuyla birlikte...

Hasan Bülent Kahraman: Kendisini göstermesi.

Serhat Koloğlugil: Kendisini gösteriyor. Dolayısıyla...

Hasan Bülent Kahraman: Peki.

Serhat Koloğlugil: iki açıdan bir krizi yaşıyoruz aslında biz.

Hasan Bülent Kahraman: Peki. Şimdi bu tüketim meselesi önemli. Dünyanın gereksiz, fazla bir tüketim salgını yaşadığı bir önceki dönemde söylendi. Bu durum öncesinde gerçekten bir tüketim salgını yaşandığı ve bunun ekonomileri olumlu yönde etkilediği söylenebilir mi?

Serhat Koloğlugil: Hocam tabi, tüketim yani talep boyutu, ekonomin her zaman için bu sistemin devam etmesi açısından çok kritik. Buna bir salgın diyebilir miyiz? Bir tüketim salgını. Bilemiyorum ama şunu en azından söyleyebiliriz kesinlikle, serbest piyasa ekonomisinin işleyebilmesi için temel bir efektif talebin her zaman için olması gerekiyor.

Hasan Bülent Kahraman: Peki, o zaman size şunu sorayım. 2008 krizi neydi? Kısaca onu anlayalım ki onun üstüne bugünkü krizin farklarını, benzerliklerini konuşalım.

Serhat Koloğlugil: Hocam 2008'in temel çıkış noktası finans sektörüydü, esas itibariyle. Yani finans sektörünün kendi iç dinamikleriyle ilgili ortaya çıkan bir krizdi. Bugün ise yaşadığımız kriz esas itibariyle, reel sektör diyebileceğimiz bir kriz. Yani reel, bu global ekonominin bu çarklarının aslında durması, bu tedarik zincirinin kırılması. Temel fark buraadan kaynaklanıyor.

Hasan Bülent Kahraman: Üretim kaynaklı bir kriz desek, doğru olur. Yanlış olmaz...

Serhat Koloğlugil: Tabi. Tabi, tabi, tabi. Direkt olarak üretim kaynaklı bir kriz.

Hasan Bülent Kahraman: O zaman şunu soralım. Kapitalizm krizden beslenen bir üretim sistemi. Bir ekonomik sistem daha doğrusu. Daha önce de konuştuk, Schumpeter'in yaratıcı, yıkıcı yaratıcılık bir tanım var, kapitalizmle ilgili olarak. 2008 krizinden sonra durum ne oldu? Bu kriz eğer bir krizse bu açılımla birlikte kapitalizm nereye gider?

Serhat Koloğlugil: Hocam aslında krizlerin birer fırsat olduğu fikri, kapitalizmden önce bile var olan bir fikir. Bunu belki insanlık kendi deneyimleriyle yaşamış. Çünkü kriz dönemlerinde, ortaya konan çözümler, ortaya oradaki problemleri farklı inovatif şekilde çözme yöntemleri, kriz geçse bile bizle kalıyor ve dolayısıyla haklısınız. Bu krizin yarattığı sorunlarla, baş etmek için ortaya konan çözümlerin, farklı sektörler için bunu söyleyebiliriz, kriz bu salgın ve iktisadi kriz bittikten sonra bile bizimle olacağını ve ekonomiye bu anlamda etki yapacağını söylemek bence mümkün.

Hasan Bülent Kahraman: Peki ama şöyle, 2008 krizi kapitalizmi dönüştürdü mü? Ne şekilde değiştirdi? Yani 1929 krizini ne şekilde değiştirdiğini biliyoruz ve çok radikal bir biçimde değiştirdi. Ben de eski bir iktisat asistanı olarak bunları söyleyeyim. Peki, bu ne şekilde değiştirebilir? Böyle bir beklentimiz vardı? Yoksa daha kriz çok yeni hele biraz yaşayıp görelim mi diyeceğiz?

Serhat Koloğlugil: Hocam şöyle özetleyebilirim, 2008 krizi esas itibariyle finansal sektörde belli başlı regülasyonların ne kadar önemli olduğunu bize gösterdi. Yani finans sektörünü tamamıyla başıboş bıraktığımızda, oradaki risk yani finans sektöründeki ekonomik aktörler çok fazla risk alabildiklerini ve bunu bir şekilde temel regülasyonlarla ekonominin düzenlemesi gerektiğini bize öğretti. Burdaki kriz de bence şunu bize gösteriyor, toplumun farklı farklı sistemlerin aslında ne kadar çok birbiriyle alakalı olduğunu gösteriyor. Yani örneğin, sizin iyi çalışan bir sağlık sisteminizin olmasının aslında sağlıklı bir ekonomi için ne kadar önemli olduğunu bize hatırlattı bu.

Hasan Bülent Kahraman: Yani, kapitalizmin entegrasyonu ile ilgili bir kriz bu. Peki, şöyle söyleyelim. Zizek, hemen alalacele bir kitap yazdı, bir kitap çıkardı. Benimde kişisel olarak

tanıdığım, tanıştığım birisi ve işte bunun bir sistem yani siyasal sistem değişikliğine yol açacağını söyledi. Hatta dünyanın bir anlamda bir neo-komünizm veya neo-komünal, aslında onu demek istiyor. Döneme doğru girdiğini söyledi. Sizce böyle bir iddia konik açıdan çok erken mi? Yoksa bunun gerçekçi bir yanı var mı

Serhat Koloğlugil: Ben bu fikre pek katılmıyorum hocam. Yani bu krizin ve bu krize verilen tepkilerin böyle bir neo-komünal bir sisteme insanlığı götüreceği, bu dinamikleri ben şahsen görmüyorum. Ama şu var tabii, kamunun veya öyle ifade edelim. Aslında belli başlı noktalarda, ekonominin sağlıklı işlemesi açısından ne kadar kritik bir rol oynadığını belki bize hatırlattı. Demin dediğim gibi, işin bir arz tarafı var...

Hasan Bülent Kahraman: Peki...

Serhat Koloğlugil: Buyurun.

Hasan Bülent Kahraman: Peki, neo-komünal bir yapı kuvvetli bir iddia. Onu kabul ediyorum. Ben de tam tersine burada bile, krizi yaşamak bakımından bile bir eşitsizlik söz konusu, yani belli gruplar çalışıyor, belli gruplar evde oturabiliyorlar. Yani ekonomik geçim açısından böyle bir boyutu var işin, ama acaba kamu açısından bu durum daha sosyal demokrat bir takım ekonomilere, daha kamu düzenlemeci bazı ekonomilere yol açar mı? Onlara bir ön verir mi?

Serhat Koloğlugil: Bunu kestirmek zor, sayın hocam. Yani bu sürecin siyasal etkisi nasıl olacak? Bunu kestirmek zor. Ama örneğin Amerika'dan örnek veremle gerekirse; oradaki durum çok ciddi anlamda, en son baktığımda 6 milyondan fazla kişi işsizlik için başvurmuş.

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi biraz daha arttı.

Serhat Koloğlugil: Daha mı arttı? Yani giderek artıyor. Amerika'daki sağlık sektörüyle ilgili çok ciddi tartışmalar dönüyor. Yani buradaki belki her ülke için kendi eksikliklerini, sosyal anlamdaki eksikliklerini görmek ve bunu kapatmak, kapatmanın ne kadar önemli olduğunu bu noktada böyle bir dinamizm yaratacağını düşünüyorum açıkçası.

Hasan Bülent Kahraman: Peki, şimdi dünyayı dolaştık. Vaktimiz de azalıyor. O zaman Türkiye'ye dönelim. Türkiye bu ekonomik krizden nasıl etkilenecek?

Serhat Koloğlugil: Hocam temel dinamikler açısından bizimde yaşadığımız sorun aynı. Hem arz yani işletmelerin desteklenmesi gerekiyor hem de talep boyutu, insanların hayatta kalması açısından ve temel ihtiyaçların karşılanması açısından desteklenmesi gerekiyor. Zaten işin bence iktisat politikası açısından, zor kısmı bu. Bu noktada eğer doğru adımlar atabilirsek. Yani hem arz hem de talep açısından gerekli doğru iktisadi politikalarla bu adımları atabilirsek, krizin etkilerini minimumda tutarız.

Hasan Bülent Kahraman: Yani...

Serhat Koloğlugil: Elbette etkileneceğiz. Etkilenmeye başladık bile ama buradaki temel hedef bu etkileri mümkün olduğunca minimize etmek olmalı.

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi siz talep ve arz etkisini söylerken aklıma şu geldi; arz düştü, fiyatlar hızla yukarı doğru gidecek demektir, talep aynı kalsa bile. Peki o zaman talep yönünü nasıl yapacağız? Yani talebi de kısmak gerekir mi? Dolayısıyla talep darlatıcı bir ekonomik politika mı izlenecek? Nitekim altyapı düzenlemeleri bir tarafa, onlar sabit kalmak koşuluyla.

Serhat Koloğlugil: Hocam bence zaten bu arz şoku, geliri direkt olarak azalttığı için kendisi aynı zamanda talebi azaltıcı da bir etkisi de olacak. Yani hem arz hem talep azaldığı için fiyatlara olan etkisi, minimumla kalabilir ama üretime olan etkisi giderek düşecektir. Yani ben burada bir fiyat artışı beklemiyorum. Üretilen ve satılan mal ve hizmet miktarındaki azalış esas sorun ve bunu bunu tekrardan canlandırabilmek esas mesele.

Hasan Bülent Kahraman: Peki. Son soru, Türkiye global krizlerden etkilenen bir ülke. Kaçınılmaz olarak, küreselleşme o demek. Ama dış borç gibi kaynaklar bakımından, işsizlik gibi kaynaklar bakımından Türkiye bu önümüzdeki dönemde ne yaşayabilir?

Serhat Koloğlugil: Hocam, belli başlı sektörlerde işsizlik sorununun yaşanması, bence kaçınılmaz. Bu noktada elbette ki hem merkez bankası politikaları açısından hem kamu kaynaklarının kullanılması açısından farklı farklı fikirler ortaya konuyor. En nihayetinde tüm dünyada olduğu gibi bizde de işsizlik rakamlarının artmasını beklemeliyiz ama buradaki artış ne kadar olacak? İki şey çok önemli birincisi, demin bahsettiğim arz ve talebi canlandırmaya yönelik politikalar. İkincisi de hocam, beklentiler. Yani ekonomide bu her zaman önemlidir.

Hasan Bülent Kahraman: Her zaman önemli.

Serhat Koloğlugil: Ne kadar optimist, ne kadar iyimser olacağı ekonomik aktörlerin, sonbahardaki toparlanmanın seviyesini belirleyecektir.

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi siz demek ki iyimsersiniz ve sonbaharda bir toparlanma bekliyorsunuz. Şimdi, son soru şu; bu krizin ekonomiye nasıl tesir edeceğini konuştuk. Peki genel olarak dünyaya nasıl tesir edecek? Daha mı çok uzaktan eğitim yapacağız? Daha mı çok Home ofisler kullanacağız? Daha mı az şehir merkezlerinde oturacağız? Daha mı çok şehir dışına taşınacağız? Daha mı az araba alacağız? Buradaki öngörü ne?

Serhat Koloğlugil: Hocam, belli başlı pratiklerin ben devam edeceğini düşünüyorum. Çünkü şunu biraz gördük galiba, özellikle belli başlı sektörlerde hizmet sektörü gibi, eğitim sektörü gibi aslında bu uzaktan çalışma pratiklerinin önündeki engelin teknoloji değil, birazcık vizyon ve perspektif olduğunu gördük. Belli başlı sektörlerde insanlar bir araya gelmeden de uzaktan, bu dijital teknolojileri kullanarak çalışabiliyorlar. Ben şahsen bu pratiklerin devam edeceğini düşünüyorum. Özellikle eğitim alanında uzaktan eğitim gibi pratiklerin giderek önem kazanacağını, yayılacağını düşünüyorum. Keza çalışma hayatında insanların daha fazla uzaktan çalışacağı bir çalışma hayatının artacağını düşünüyorum açıkçası.

Hasan Bülent Kahraman: Peki, peki. Biz de zaten onun bir parçası olarak, bu uzaktan erişim yoluyla bu söyleşiyi gerçekleştirdik.

Serhat Koloğlugil: Evet.

Hasan Bülent Kahraman: Size çok teşekkür ediyoruz. Umarız sizin iyimserliğiniz, sonbaharda gerçeğe dönüşür. Başka bir konuşmayı daha iyimser koşullarda biz de gerçekleştiririz. Tekrar teşekkürler.

Serhat Koloğlugil: İnşallah hocam. Ben teşekkür ederim.

Hasan Bülent Kahraman: İyilikler...

*** Video burada sona eriyor. ***